

*Adam Talanda*¹

Prawo zastępstwa w prawie spadkowym (uwagi na tle prawa czeskiego, austriackiego i polskiego)

Czeskie prawo w odniesieniu do problematyki porządku dziedziczenia ustawowego posługuje się konstrukcją tzw. prawa zastępstwa (czes. *právo reprezentace*²). Pod pojęciem prawa zastępstwa w prawie spadkowym należy obecnie rozumieć uprawnienie osób będących dalszymi zstępnymi spadkodawcy do dziedziczenia praw, które pierwotnie przysługiwałyby bliższym zstępnym spadkodawcy, jeżeli wspomnieni bliżsi zstępní z jakiegoś powodu nie skorzystali ze swojego prawa powołania do spadku. W konsekwencji można więc stwierdzić, że **wskutek wspomnianego prawa zastępstwa powołane do spadku mogą być dzieci swoich rodziców będących pierwotnymi spadkobiercami po spadkodawcy, jeżeli przepisy czeskiego prawa spadkowego pozwalają na ich powołanie do spadku.**

Prawo zastępstwa jest instytucją znaną jeszcze od czasów prawa rzymskiego i jako część prawa spadkowego stanowi przedmiot prawniczej dyskusji w większości państw środkowoeuropejskich. Szczególną uwagę poświęcają mu nie tylko przedstawiciele piśmiennictwa czeskiego i austriackiego. Wypada zaznaczyć, że ponadto rozważania dotyczące tej

¹ Autor pragnie w tym miejscu wyrazić szczególną wdzięczność drowi Mateuszowi Żabie (Uniwersytet Śląski) za pomoc w tłumaczeniu niniejszego artykułu oraz mgr Anicie Strzebińczyk (Uniwersytet Śląski) za wszelkie sugestie i uwagi podczas jego pisania.

² W czeskim piśmiennictwie zamiennie używane jest również pojęcie „zasada zastępstwa/reprezentacji” (czes. *princip reprezentace*) bądź po prostu „reprezentacja”.

problematyki można zauważyć w doktrynie niemieckiej i słowackiej. Zastanawiać może natomiast fakt, że problematyka prawa zastępstwa w prawie spadkowym nie wzbudza jak dotąd w polskiej literaturze istotnego zainteresowania. Niniejszy artykuł ma na celu związane przedstawienie polskiej doktrynie instytucji prawa zastępstwa i jego teoretycznego podziału przyjmowanego w czeskim prawie spadkowym.

I. Prawo zastępstwa a dziedziczenie ustawowe

I.1. Uwagi ogólne

Prawo zastępstwa w prawie spadkowym jest ściśle związane z dziedziczeniem ustawowym i jako takie zostało uregulowane już w rzymskim prawie spadkowym. Mając na uwadze jak najbardziej sprawiedliwy podział majątku po spadkodawcy, wprowadził je Gajusz, a następnie zostało ono przejęte przez kompilatorów justyniańskich i wprowadzone do regulacji dziedziczenia ustawowego: „Jeżeli z jednej strony uwzględniany jest syn bądź córka, a z drugiej strony wnuk bądź wnuczka po zmarłym synu, to do spadku powołani są oni jednocześnie a bliższy stopień pokrewieństwa nie wyłącza dalszego stopnia pokrewieństwa. Jest bowiem jawnie zgodne z prawem, że wnukowie i wnuczki wstępują w miejsce swojego ojca. [...] A z tego względu należałoby uznać, że w miejsce zmarłego ojca wstąpią tak wnukowie i wnuczki, jak i prawnukowie i prawnuczki, i tym samym zasadnym jest nie dzielić spadku według głów, ale według szczepów i wskutek tego jeden syn otrzyma połowę spadku a dwóch bądź więcej wnuków pochodzących od drugiego syna otrzyma drugą połowę.”³

Prawo zastępstwa wywodzące się z rzymskiego prawa spadkowego stanowi obecnie część ustawowego porządku dziedziczenia w wielu współczesnych krajowych regulacjach prawa spadkowego. Konstrukcja dziedziczenia ustawowego opiera się na dziedziczeniu krewnych spadko-

³ *Instituce 3, 1, 6*; zgodnie: *Gaius 3, 7–8*. Przekład na język polski na podstawie wersji czeskiej dostępnej w: *(Iustiniani Institutiones – Justiniánské Instituce*, red. M. Skřejpek, Praha 2010, s. 204-205; J. Kincl, *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*, Plzeň 2007, s. 174-177. Więcej zob. W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps De Brier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2016, s. 291–296.